

Suriye’de Radikal Milliyetçilik: Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi Örneği Radical Nationalism in Syria: The Case of Syrian Social Nationalist Party

Teslim: 17 Aralık 2016

Onay: 20 Mart 2017

Yasin ATLIOĞLU*

Öz

1932’de Beyrut’ta Grek Ortodoks Antun Sa’ade tarafından kurulan Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi (SSMP), tarihi, siyasi tecrübesi ve ideolojisiyle sadece Suriye’de değil tüm Arap dünyasındaki en önemli siyasal partilerden biridir. SSMP’nin “Büyük Suriye” idealine dayalı Suriyecilik ideolojisi ve partinin seküler görünümü daima Suriye ve Lübnan’da farklı mezhepsel aidiyetlere sahip olan insanları cezbetmiştir. Bununla birlikte 1955’te Ba’asçı subay Adnan el-Malki’nin suikast sonucu öldürülmesinin ardından SSMP yasa dışı ilan edilmiş ve parti üyeleri yıllarını Suriye hapishanelerinde geçirmiştir. Bundan sonra uzun bir süre SSMP Suriye siyasetinin dışında kalmıştır. 2011’de Suriye’de başlayan ayaklanma SSMP’nin Suriye siyasetine dönüşü ve ülkede yeniden örgütlenmesi için iyi fırsat yaratmıştır. Kötü anılara ve ideolojik farklılıklara rağmen SSMP sivil ve silahlı muhalefete karşı mücadelesinde Suriye Ba’as yönetimine destek vermiş ve bu sayede iç savaştaki önemli siyasi ve askeri aktörlerden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda SSMP’nin ideolojisini, tecrübelerini ve faaliyetlerini tarihsel bir süreç içinde incelemek partinin günümüzde Suriye siyasetindeki önemini anlamayı kolaylaştıracaktır. Makale SSMP’nin iç savaştaki rolüne odaklanmakta ve partinin iç savaş sonrası dönemde Suriye’nin yeniden inşasına muhtemel katkılarını irdelemektedir.

Anahtar kelimeler: Suriye iç savaşı, Suriye milliyetçiliği, Büyük Suriye, Suriyelilik kimliği

Abstract

The Syrian Social Nationalist Party (SSNP) founded by Greek Orthodox Antoun Saadeh in Beirut, in 1932, is one of most significant parties not only in Syria but also in the entire Arab world with its history, political experience and ideology. The SSNP’s Pan-Syrianism ideology based on “Great Syria” ideal and its secular outlook became attractive to people from different sects in Syria and Lebanon. However after the 1955 assassination of pro-Baath army officer Adnan al-Malki the SSNP was banned and its members suffered in Syrian jails. Thereafter the SSNP stayed out Syrian politics for a long time.

* Yrd.Doç.Dr., Yasin Atlıoğlu, Ömer Halis Demir Üniversitesi

The Syrian uprising of 2011 became an opportunity for the SSNP to return Syrian politics and reorganize in Syria. Despite bad memories and ideological differences, the SSNP has considerably supported to Syrian Ba'ath government's struggle against opposition, thus it became one of most significant political and military actors in the civil war. In this context to examine the ideology, experiences and activities of the SSNP in a historical process would facilitate to understand how important party is in Syrian politics nowadays. This article focuses on the role of SSNP during the civil war and examines its possible contributions to rebuilding of Syria in the post-war era.

Keywords: *Syrian civil war, Syrian nationalism, Greater Syria, Syrian identity*

Giriş

Suriye krizinin başından beri ülkedeki siyasi ve askeri mücadelenin içinde yer alan en sıra dışı aktörlerden biri kuşkusuz Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi (SSMP)'dir. SSMP'yi sıra dışı kılan ve sahadaki diğer aktörlerden farklılaştıran özelliklerin büyük kısmı partinin 85 yıllık tarihinde saklı olmakla birlikte son 6 yılda Suriye'de ortaya çıkan gelişmeler partinin günümüzdeki siyasi pozisyonunu doğrudan etkilemektedir. SSMP uluslararası kamuoyunun ilgisini diğerleri (İŞİD, Nusra Cephesi, Hizbullah) kadar cezbetmeyi başaramasa da ideoloji, örgütlenme, propaganda gücü ve sahada savaşan milis kuvvetleri ile iç savaşın incelenmeye değer aktörlerinden biridir. İç savaşta aktörlerin en ilımlısından en radikaline neredeyse tümü mücadele motivasyonlarını farklı seviyelerde dini argümanlar veya etnik aidiyetlere dayandırırken SSMP dini/mezhepsel veya etnik farklılıkları yok sayan coğrafyaya dayalı birleştirici bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğu iddiasını taşımaktadır. SSMP, kurulduğundan beri Arap milliyetçisi Ba'as Partisi'nin ideolojik rakibi olarak görül-müş ve bu rekabetten dolayı uzun süre Suriye'deki siyasal sistemin dışında kalmıştır. Bu rağmen SSMP 2011'de iktidardaki Ba'as yönetimine karşı bir ayaklanma patlak verdiğinde muhalefete katılmak yerine devletin yanında kalmayı tercih etmiştir. SSMP'nin resmi açıklamalarında Ba'as yönetimine verilen desteğin mevcut otoriter sistemin sürmesi değil ülkenin istikrar ve bütünlüğünü koruma manasına geldiği sürekli olarak vurgulanmaktadır. Bununla birlikte SSMP'nin ülkedeki silahlı çatışmalara müdahil olması da fazla zaman almamış ve parti iç savaş koşullarını ülke içinde örgütlenmesini yeniden kurmak ve nüfuzunu genişletmek için kullanmıştır. Kuşkusuz SSMP iç savaşta Ba'as yönetiminin yanında savaşan örgütlerin hiç birinin sahip olmadığı kadar köklü bir geçmişe ve güçlü bir ideolojik söyleme sahiptir. SSMP'nin "Suriyecilik" olarak ifade edilen karasal milliyetçilik anlayışı ve seküler yapısı, partinin ülkedeki tüm dini ve mezhepsel gruplardan taraftar bulmasını ve gençler için milliyetçi bir çekim merkezi haline gelmesini sağlamaktadır. SSMP'nin ideolojik söyleminin merkezinde yer alan "Büyük Suriye" idealinin ise partinin birden fazla ülkede faaliyet göstermesini ve parti liderliğinin bugünkü devlet sınırlarını aşan iddialı bir söylem benimsemesini beraberinde getirmektedir. Büyük Suriye'nin siyasi istikrarı ve milli bütünlüğünü koruma misyonu partinin günümüzdeki siyasi tercihlerini doğrudan etkilemektedir.

Günümüzde SSMP üyeleri kendilerini büyük ölçüde 1949'da idam edilen partinin lideri Grek Ortodoks Antun Sa'ade'nin fikirleri çerçevesinde tanımlamaktadır. SSMP'nin Sa'ade'den miras kalan ve partinin siyasi doktrinin merkezinde yer alan Suriyecilik ve sekülerizm gibi temel ilkelere sıkı sıkıya bağlı kaldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte kurucu liderin idam edilmesinden sonra SSMP'nin mevcut siyasi koşullara ayak uydurarak varlığını sürdürme eğilimde olduğu aşikârdır. 1955'te Suriye'de yasa dışı ilan edilmesiyle SSMP faaliyetlerini Lübnan'da yoğunlaştırmış ve daha önce rakip/düşman olarak gördüğü aktörlerle işbirliği içine girebilmiştir. Diğer yandan SSMP'nin 1950'ler boyunca suikastlar ve askeri darbe girişimlerine adının karışması

partinin marjinal bir örgüt olarak görülmesine yol açmıştır. SSMP'nin çatışmacı ortamları kendi lehine kullanma alışkanlığı ise partinin siyasi mücadelenin yanında silahlı mücadeleyi de meşru bir yöntem olarak benimsendiğini göstermektedir. Marjinalleşmenin önemli sonuçlarından biri 1960'lar boyunca partinin ideolojik bir yenilenmeye gitmek zorunda kalmasıdır. 1970'lerin başında Lübnan'da tekrar faaliyet gösterme imkânı elde eden SSMP, Filistin meselesine odaklanarak Arap milliyetçisi ve solculara karşı daha ılımlı bir tutum takınmış ve aynı süreçte parti ile Hafız Esad liderliğindeki Suriye arasındaki ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir. Hafız Esad'ın "Suriyecilik" söylemine yaptığı vurgu SSMP ile Ba'as arasındaki ideolojik rekabeti yumuşatırken Lübnan'daki iç savaş şartları da iki taraf arasında bir askeri ittifakın doğmasına yol açmıştır. Tüm bunlara rağmen Hafız Esad'ın ölene kadar SSMP'ye Suriye içinde yasal statü ve faaliyet gösterme izni vermemesi partiye yönelik şüphelerin sürdüğünü göstermektedir. SSMP Suriye siyasetine geri dönmek için Beşşar Esad iktidarını beklemek zorunda kalmıştır. 2011'de Suriye'de başlayan kriz SSMP için ülke siyasetinde yeni bir sayfa açmıştır. Bu bağlamda SSMP'nin 2011'de ortaya çıkan çatışmada neden Ba'as yönetiminin yanında yer aldığı sorusu hassasiyetle yanıtlanması gereken bir konudur. Makalemizde SSMP'nin kuruluşu, ideolojisi ve faaliyetleri tarihsel bir süreç içinde ele alınmakta ve Suriye Ba'as yönetimi ile SSMP arasındaki ilişkiler incelenmek suretiyle partinin iç savaş boyunca oynadığı rol analiz edilmektedir.

SSMP'nin Doğuşu ve İdeolojisi

Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi (*el-Hizb es-Sûrî el-Kavmî el-İctimâ'î*) 16 Kasım 1932 tarihinde Antun Sa'ade tarafından Beyrut'ta kurulmuştur.¹ SSMP'nin ideolojisi ve örgütlenmesi büyük ölçüde partinin kurucusu Antun Sa'ade'nin fikirleri çerçevesinde şekillenmiştir. 1904'te Grek Ortadoks bir ailenin çocuğu olarak Cebel Lübnan'da doğan Antun Sa'ade'nin 1920-1930 yılları arasında babası Khalil Sa'ade'nin yanında Brezilya'da yaşadığı dönem onun entelektüel gelişimi açısından da bir başlangıç sayılabilir. Sa'ade, Suriye milliyetçisi olan babasının çıkardığı *el-Mecelle* adlı dergide çalışarak gazetecilik konusunda tecrübe kazanmış ve Almanca öğrenmiştir.² Sa'ade'nin Suriye'nin Fransız egemenliğinden nasıl kurtulacağı ve ülkesinde yaşayan insanlar arasında bir birliğin nasıl kurulacağı yönündeki düşünceleri de Brezilya'da kaldığı yıllarda şekillenmiştir.³ Sa'ade, Suriye'ye döndüğünde Almanca dersleri verdiği Bey-

1 Partinin kuruluşundaki orijinal adı Suriye Milliyetçi Partisi-SMP (*el-Hizb es-Sûrî el-Kavmî*)'dir. Fransız resmi belgelerine partinin adı hatalı bir biçimde *Parti Populaire Syrien* olarak geçmektedir. Parti, 1944 yılında Lübnan'da siyasi faaliyetlerde bulunmak için hükümetten Milliyetçi Parti (*el-Hizb el-Kavmî*) adıyla izin almıştır. Partinin adına sosyal (*ictimâ'î*) kelimesi ise 1947'den sonra Antun Sa'ade tarafından eklendi. Labib Zuwiyya Yamak, *The Syrian Social Nationalist Party: An Ideological Analysis* (Cambridge: Harvard University Press, 1966), 167; Michael W. Suleiman, *Political Parties in Lebanon: The Challenge of a Fragmented Political Culture* (New York: Cornell University Press, 1967), 92-93.

2 Daniel Pipes, "Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party", *International Journal of Middle East Studies* 20, No.8 (1988), 306; Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 91.

3 Christoph Schumann, "Nationalism, diaspora and 'civilizational mission': The case of Syrian na-

rut Amerikan Üniversitesi'ndeki öğrencileri ve arkadaşlar ile gizli toplantılar yaparak milliyetçi fikirlerini yayma fırsatı yakalamıştır. Bu gizli toplantıların en önemli sonucu ise 1932'de Suriye Milliyetçi Partisi-SMP (*el-Hizb es-Sûrî el-Kavmî*) kurulması olmuştur.

Gizli faaliyet gösteren partinin ilk yıllarında üye sayısı sınırlı düzeyde kalsa da partinin mezhepçiliği dışlayan ideolojisi bilhassa eğitilmiş orta sınıftan çok sayıda kişinin partiye katılmasına yol açmıştır. Partinin seçkin üyeleri arasında Na'mi Thabet, Mamûn İyas, Ghassan Tueyni, Feyiz Sayigh, Said Akl, Hişam Şarabi, İssam Mahayri, Ghassan Cedid ve Adonis gibi farklı mezhepsel aidiyetlere sahip isimleri saymak mümkündür. 1935'te SMP'nin faaliyetlerinin Fransız otoritelerin dikkatini çekmesiyle parti ciddi bir baskıyla karşı karşıya kalmıştır. 1936 ve 1937'de iki kez tutuklanan Sa'ade 1938'de ülkesinden ayrılmak ve 1947'ye kadar Latin Amerika'da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştır.⁴ Kuşkusuz 1932-1938 dönemi Sa'ade'nin partinin ideolojisini, felsefesini ve programını açıklayan çalışmaları kaleme aldığı yıllardır. Bu çalışmaların en önemlisi, 1937'de Şam'da basılan *Nuşû' el-Umam* (Milletlerin Oluşumu) adlı eseridir. Sa'ade'nin kitabı yazma amacı milletlerin doğuşu ve gelişiminde rol oynayan birleştirici unsurlar konusunda milli bir bilinç duygusu yaratmaktır.⁵ Sa'ade'ye göre milletlerin ortaya çıkışında temel belirleyici unsur coğrafyadır. Sa'ade, sınırları belli bir coğrafi bütünlük içinde yüzyıllardır süren toplumsal etkileşimin, ortak çıkarlar, paylaşılmış kimlikler, ortak vicdan ve ortak kültür çerçevesinde kendini millet olarak gören toplulukların ortaya çıkmasını sağladığını söylemektedir. Bu bağlamda Akdeniz'den Fırat Nehri'ne Toroslar'dan Sina'ya kadar uzanan "Büyük Suriye" terimi sınırları belli bir coğrafi bütünlüğü temsil etmekte ve Suriye milletinin var olmasını sağlamaktadır. Sa'ade, milletin oluşmasında din, dil ve tarih gibi faktörleri ise dikkate almamaktadır.⁶

Antun Sa'ade'nin Latin Amerika'da yaşadığı yıllarda partisinin Lübnan'daki faaliyetlerine Na'mi Thabet liderlik etmiştir. 1943'te Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla parti Milliyetçi Parti (*el-Hizb el-Kavmî*) adını kullanarak ülke siyasetindeki yeni koşullara uyum sağlamaya çalışmıştır. Adından "Suriye" kelimesini çıkaran parti, Mayıs 1944'te Lübnan hükümeti tarafından yasal parti statüsü sağlanarak ödüllendirilmiştir. Fakat Mart 1947'de Brezilya'dan

tionalism in Latin America between World War I and World War II", *Nations and Nationalism* 10, No.4 (2004), 605. Ayrıca bkz. Antoun Saadeh, "What Motivated me to Establish the Syrian Social Nationalist Party", <http://www.ssnp.com/new/library/saadeh/misc/en/motivated.htm> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2017).

4 Daniel Pipes, *Greater Syria: The History of an Ambition* (New York: Oxford University Press, 1990), 101-102; Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 92-93; Joseph Zeidan, "Myth and Symbol in the Poetry of Adunis and Yusuf al-Khal", *Journal of Arabic Literature* 10 (1979), 70-94.

5 Adel Beshara, Der., *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology* (Reading, UK: Ithaca Press, 2007), s. 3-4.

6 Schumann, "Nationalism, diaspora and 'civilizational mission'", 604; Nassif Nassar, "Sa'adeh and the Concept of Regional Nationalism", *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology* içinde (Der.) Adel Beshara, (Reading, UK: Ithaca Press, 2007), 17-32.

dönen Sa’ade, partisindeki değişimden rahatsızlığını açıkça belirtmiş ve parti üzerinde kişisel otoritesini tekrar kurmaya çalışmıştır. İlk olarak partinin adından “Suriye” kelimesini çıkarılmasını reddeden Sa’ade, ardından partinin adına “sosyal” kelimesinin eklenmesini uygun bulmuştur. Latin Amerika’da geçirdiği yıllar Sa’ade’nin Büyük Suriye konusundaki fikrinin de değişmesine yol açmış ve Kıbrıs ve Irak’ın içine alınmasıyla Büyük Suriye’nin sınırları genişletilmiştir. Tüm bu değişiklikler parti içinde ihraçları ve istifaları beraberinde getirmiştir.⁷ Sa’ade’nin dönüşü sadece parti içinde değil Lübnan siyasetinde de yeni bir iktidar mücadelesini tetiklemiştir. Sa’ade’nin Suriye’den koparılmış bağımsız bir Lübnan Devleti’ni tanımayı reddetmesi, hem Lübnan hükümeti hem de Marunîlerin başını çektiği Lübnan milliyetçilerinden tepki görmüştür.⁸

30 Mart 1949’da Suriye’de Hüsnü ez-Zaim’in askeri darbeyle iktidarı ele geçirmesi SSMP’nin Lübnan siyasetinde etkili olması için yeni bir fırsat ortaya çıkarmıştır. SSMP üyesi subayların darbeye rol oynamış olması Lübnan hükümetinin SSMP’ye karşı duyduğu şüpheleri daha da arttırmıştır. 9 Haziran 1949’da Beyrut’un Cummaizeh bölgesinde silahlı Marunî Keta’ib Partisi taraftarları ile SSMP üyelerine arasında patlak veren çatışma Lübnan hükümetine SSMP’yi ülke siyasetinden tasfiye etmek için uygun bir fırsat tanımıştır. SSMP’nin darbe planlamakla suçlanması ve lideri hakkında alınan tutuklama kararı partinin Lübnan’daki hareket alanını daraltmıştır. Antun Sa’ade ise Suriye’ye kaçarak buradan Lübnan hükümetine karşı silahlı mücadeleyi başlatmıştır. Hüsnü ez-Zaim’in desteğini alan silahlı SSMP üyeleri Temmuz ayı başında sınırdaki Lübnan jandarma birliklerine saldırılar düzenlemiş, fakat bu saldırılar parti üyelerinin kayıplar vermesi ve bir kısmının tutuklanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlık Sa’ade’nin sonunu hazırlamıştır. 6 Temmuz gecesi Suriye güvenlik güçlerince tutuklanan Sa’ade Lübnanlı yetkilere teslim edilmiş ve 8 Temmuz’da Beyrut’ta idam edilmiştir.⁹

Antun Sa’ade’nin 20. yüzyılın ilk yarısında ideoloji ve örgütlenme olarak Arap dünyasındaki en etkili ve tartışmalı siyasi partilerden birinin kurucu olduğu aşikârdır. Sa’ade’nin ideolojisi seküler bir karasal milliyetçilik anlayışı üzerine inşa edilmiş ve gerçek bir milli birlik kurulmasının önünde engel olarak görülen siyasi ve dini parçalanmışlık ile sürekli bir mücadeleyi öngörmüştür. Bu ideolojik çerçeve Arap dünyasında SSMP’nin popüler bir siyasi parti olmasının yolunu açmıştır. Arap milliyetçiliğinin ideoloğu Satı el-Husri’nin ifadesiyle Arap dünyasında SSMP’nin insan aklına ve duygularına nüfuz eden güçlü propagandasının niteliği ve yeraltında olduğu kadar yerüstünde

7 Na’mi Thabet, Mamûn İyas ve Esad el-Aşkar gibi liderler SSMP’nin temel prensiplerinden saptıkları gerekçe gösterilerek partiden ihraç edildi. Fayez Sayegh ve Ghassan Tueyni ise lider tarafından yapılan değişikliklere karşı çıkıp partiden istifa etti. Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 94-95.

8 Adel Beshara, *Outright Assassination: The Trial and Execution of Antun Sa’adeh, 1949* (Ithaca Press, 2010), 27-30.

9 Beshara, *Outright Assassination*, 36-51; Patrick Seale, *The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics, 1945-1958* (Londra: I.B. Tauris, 1986), 69-71.

de etkili olan organizasyonun gücüyle rekabet edecek başka bir parti yoktu. Fakat Sa'ade'nin idamından sonra Husri, SSMP'nin ideolojisine yönelik sert eleştiriler yönelmiş ve bu eleştiriler daha sonra partiye muhalif olanlar tarafından sıkça kullanılmıştır¹⁰ Kuşkusuz Sa'ade'nin Arap milliyetçiliğine karşı olması ve Suriyecilik fikrini savunması Husri'nin eleştirilerinin temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Sa'ade'nin Suriyecilik ideolojisine sert eleştiri getirenler Husri ile sınırlı kalmamıştır. Sa'ade'nin Lübnan'ı Büyük Suriye'nin bir parçası olarak görmesi Lübnan milliyetçilerini de oldukça rahatsız etmiştir. Partiye yönelik sert eleştiriler yönelten diğer bir grup da Siyonizm taraftarlarıdır. Sa'ade'nin Yahudileri Büyük Suriye'de yaşayan halklardan biri olarak görmeyi reddetmesi ve 1948'de kurulan İsrail Devleti'ne muhalefeti Siyonist çevrelerde anti-semitik bir tavır olarak yorumlanmıştır.¹¹ Tüm bunlarla birlikte Sa'ade'nin partisine yönelik en çok dile getirilen suçlama, partinin Avrupa'daki faşist rejimlerle ilişkilendirilmesidir. SSMP'nin faşist bir parti olduğunu iddia edenler genellikle partinin liderlik yapısı, örgütlenmesi, slogan ve sembollerini dikkate almaktadır. Sa'ade'nin parti içindeki tek adamlığı (*ez-Za'im*), SSMP üyelerinin sağ ellerini yukarı kaldırarak selam vermeleri, *Tahya Suriyye, tahya ez-Za'im* (Çok yaşa Suriye, çok yaşa lider) sloganı ve partinin militarist yapısı Avrupa faşizminden etkilenme olarak yorumlanmaktadır. Yine parti bayrağında yer alan dört köşeli kırmızı *zavba 'a* (kasırga) sembolü ile Nazilerin kullandığı svastika (gamalı haç) arasındaki benzerlik partiye yönelik faşist suçlamalarında sıkça kullanılmaktadır.¹²

SSMP liderleri ve taraftarları partinin faşist olarak nitelenmesine ve Avrupa faşizmi ile ilişkili olduğu iddialarına şiddetle karşı çıkmaktadır. Parti üyelerine göre Sa'ade daha 1935 gibi erken bir tarihte partisinin kesinlikle Hitlerci veya faşist bir sistemi örnek almadığını ve Suriye'ye özgü bir sisteme sahip olduğunu açıkça ifade etmiştir.¹³ SSMP üyeleri partinin sembollerinin Nazilerden ilham aldığını da reddetmektedir. Örneğin *Zavba 'a*'nın Müslüman hilali ile Hıristiyan haçının bir birleşimi ve antik dönem Suriye menşeli bir sembol olduğunu söylemektedirler. Partinin Avrupa faşizmi ile ilişkilendirilmesine yol açan diğer bir neden de Sa'ade'nin 1938'de Latin Amerika'ya giderken kısa süreliğine İtalya ve Almanya'yı ziyaret etmesidir. Sa'ade'nin İtalya ve Almanya'da faşist rejimlerin temsilcileriyle görüştüğü iddia edilmektedir. Bununla birlikte partiye yakınlığıyla bilenen Yamak ve Beshara gibi yazarlar Sa'ade'nin savaş boyunca asla İtalya ve Almanya yanlısı bir tavır takınmadığı kanısındadır.¹⁴

10 Bassam Tibi, *Arab Nationalism: A Critical Enquiry*, Çev: M. Farouk-Sluglett ve P. Sluglett (Almancadan İngilizceye), (Londra: Macmillan Press, 1981), 170-171.

11 Edmond Melhem, "Sa'adeh and Lebanon: A Historical Perspective", *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology* içinde (Der.) Adel Beshara, (Reading UK: Ithaca Press, 2007), s. 223-233; Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 116.

12 Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 110-113; Götz Nordbruch, *Nazism in Syria and Lebanon: The Ambivalence of the German Option, 1933-1945* (Londra: Routledge, 2009), 44-45; Michael Johnson, *All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon* (Londra: I.B. Tauris, 2001), 150.

13 Antoun Saadeh, "Speech of June 1, 1935", http://www.ssnp.org/new/library/saadeh/misc/en/june_1_35.htm (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2017).

14 Yamak, *The Syrian Social Nationalist Party*, 59-60; Nordbruch, *Nazism in Syria and Lebanon*,

Bağımsız Suriye'de SSMP

Antun Sa'ade'nin idam edilmesinin ardından SSMP'nin yeni lideri olan George Abdülmesih partinin merkezini Şam'a taşımıştır. Parti, bu süreçte popülaritesini arttırıp Kasım 1949 seçimlerinde parlamentoya 9 milletvekili sokmayı başarmıştır. Eski bir SSMP üyesi olduğu iddia edilen Edip Çiçekli'nin 19 Aralık'ta askeri bir darbe yapmasıyla partinin Suriye'deki hareket alanı daha da genişlemiştir. 1950'de SSMP genel sekreterliğine seçilen İssam el-Mahayri de bu süreçte parti içinde nüfuzu yükselen bir siyasetçi olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Edip Çiçekli'nin 1951'de iktidarı tamamen ele geçirmesiyle Mahayri'nin siyasi kariyerindeki hızlı yükseliş sürmüştür. Çiçekli'nin kurduğu otoriter yönetim, neredeyse ülkedeki tüm siyasi partileri tasfiye ederken SSMP'ye dokunmamış, aksine Mahayri Çiçekli'nin yakın bir müttefiki ve medya danışmanı olmuştur. Ayrıca Çiçekli döneminde SSMP üyesi Ghassan Cedid'in¹⁵ Humus Askeri Akademisi müdürlüğüne atanmasıyla parti ordu içinde ideolojisini yayma imkânı elde etmiştir. Şubat 1954'te Çiçekli'nin yeni bir askeri darbeyle devrilmesi ise hem Mahayri hem de SSMP için sonun başlangıcı olmuştur.¹⁶

SSMP'nin Suriye siyasetinden tasfiyesini getiren kırılma noktası 22 Nisan 1955'te Ba'asçı Albay Adnan el-Malki'nin bir futbol maçı sırasında vurularak öldürülmesidir. Suikastın SSMP üyesi Astsubay Yusuf Abdürrahim tarafından yapıldığının anlaşılması partiye yönelik Ba'asçılar ve Komünistlerin başını çektiği geniş çaplı bir suçlama kampanyasının başlamasına yol açmıştır. Şam'daki meydanlarda toplanan kızgın kalabalıklar partinin yayın organı olan *el-Bina* gazetelerini yakarak tepkilerini gösterirken parti üyeleri de ülkenin her yerinde tutuklanmaya başlanmıştır.¹⁷ Suriye Devlet Başkanı Haşim el-Attasi, Ba'asçılar ve ordunun baskısına dayanamayarak SSMP'yi yasa dışı ilan etmiştir. George Abdülmesih başta olmak üzere partinin lider kadrosundan Antun Sa'ade'nin dul eşi Juliet el-Mirr, Ghassan Cedid, İskender Şavi ve İssam el-Mahayri gibi isimler suikasta bulaşmakla suçlanmıştır. SSMP liderlerinin Irak ve ABD yönetimleriyle işbirliği yaparak suikastı planladıkları iddiaları da

87-88; Adel Beshara, "Gotz Nordbruch's Porftayal of Antun Sa'adeh Political Ideas", *Al-Mashriq* 8, No.31 (2009), 63-74.

15 Cebelleli bir Nusayrî (Alevî) ailenin oğlu olan SSMP liderlerinden Ghassan Cedid, 1960'ların ikinci yarısında Hafız Esad ile iktidar mücadelesine giren Ba'asçı General Salah Cedid'in kardeşidir. Ghassan Cedid 1955'te Baasçı subay Adnan el-Malki'ye düzenlenen suikast ve 1956'da Suriye hükümetini devirmeye yönelik darbe girişimine karışmakla suçlanmıştır. 1957'de Suriye istihbaratı tarafından Beyrut'ta öldürülen Ghassan Cedid'in diğer kardeşi Fuad da SSMP üyesi olduğu için 1957-1963 yılları arasında yedi yıl hapiste kalmıştır. Patrick Seale, *Assad of Syria: The Struggle for the Middle East* (Londra: I.B. Tauris, 1988), 105.

16 Sami Moubayed, *Steel & Silk: Men and Women who Shaped Syria 1900-2000* (Seattle: Cune Press, 2006), 58-59; Nabil Kaylani, "The Rise of the Syrian Ba'th, 1940-1958: Political Success, Party Failure", *International Journal of Middle East Studies* 3, No.1 (1972), 15.

17 Seale, *Assad of Syria*, 50; Kaylani, "The Rise of the Syrian Ba'th", 17; Hisham Bashir Sharabi, *Governments And Politics Of The Middle East In The Twentieth Century* (New York: D. Van Nostrand, 1962), 129-130.

sıkça dile getirilmiştir. Suriye Askeri İstihbaratı Başkanı Abdülhamid Saraç'ın baskısına rağmen partinin çok sayıda üyesi Lübnan'a kaçmayı başarmıştır. Malki suikastının Ba'as Partisi'nin ülkedeki en ciddi ideolojik rakibinden kurtulmasını sağladığı aşikârdır. Bu tasfiye Arap milliyetçiliğinin Suriye milliyetçiliğine karşı bir zaferi olarak da yorumlanabilir. Nitekim suikasta kurban giden Adnan el-Malki'nin Ba'as tarafından günümüze kadar Suriye Ordusu'nun en önemli şehitlerinden biri ve ilerici siyasi düşüncenin bir sembolü haline getirilmiş olması bir tesadüf değildir. Bununla birlikte suikast SSMP liderleri tarafından parti liderliğine danışılmadan George Abdülmesih tarafından alınan ve partiye büyük zarar veren bir komplo olarak görülmektedir.¹⁸

1955-1961 yılları arasında faaliyetlerine Lübnan'da devam eden SSMP, hem parti içi birliği sağlama hem de ideolojisini muhafaza etme adına büyük hayal kırıkları yaşamıştır. 1951'de Lübnan Başbakanı Riyad es-Sulh'a karşı düzenlenen suikastın sorumlusu olan SSMP, Lübnan'da yasadışı olmasına rağmen bölgedeki siyasi şartları kullanarak Marunî Devlet Başkanı Kamil Şam'un ile birlikte komünizm ve Nasır karşıtı bir ittifakın içinde yer almıştır. Parti bu süreçte anti-empyralist görüşlerini bir kenara bırakarak Batılı ülkelerle daha fazla temas kurmuştur. Bu temasın en açık göstergesi, SSMP üyelerinin 1956'da ABD, İngiltere ve Irak'ın hazırladığı Suriye hükümetini devirmeye yönelik başarısız bir darbe planına karışmasıdır.¹⁹ SSMP merkezini Lübnan'a taşıdıktan sonra parti liderliğini Lübnanlı Grek Ortodoks Abdullah Sa'ade üstlenmiştir. İlimli bir siyasetçi olan Sa'ade Lübnan hükümetiyle ilişkileri geliştirmek istemiştir. Parti içindeki diğer bir ilimli lider Marunî Esad el-Aşkar'dır.²⁰ Aşkar, 1957 seçimlerinde Lübnan Parlamentosu'na milletvekili olarak girmeyi başarmıştır. Aşkar'ın Lübnan hükümetiyle ilişkilerini düzeltmek için partinin adındaki "Suriye" kelimesini kaldırması ve George Abdülmesih, İskender Şavi gibi liderleri partiden uzaklaştırması parti içinde bölünmenin yolunu açmıştır. Abdülmesih ve yandaşları parti kurucusunun fikirlerinin gerçek temsilcisi oldukları iddiasıyla SSMP adını kullanmaya devam etmiştir. Aşkar'ın liderliğindeki fraksiyon ise 1958'de Lübnan'da patlak veren iç savaş boyunca Batı yanlısı Devlet Başkanı Şam'un ve eski düşmanları Marunî Keta'ib milisleriyle birlikte ülkedeki Arap milliyetçisi muhalefete karşı savaşmıştır. Temmuz 1958'de ABD'nin askeri müdahalesiyle iç savaş sona ererken Şam'un da devlet başkanlığını bırakmak zorunda kalmıştır. Şam'un görevini bırakmaya günler kala Aşkar liderliğindeki SMP'nin yasal parti olmasını sağlayan bir karar almıştır.²¹

SMP yasal bir parti olsa da yeni Devlet Başkanı Fuad Şihabi döneminde par-

18 Sami Moubayed, *Damascus Between Democracy and Dictatorship* (Lanham: University Press of America, 2000), 137-140; Ayrıca bkz. Yamak, *The Syrian Social Nationalist Party*, 70.

19 Bonnie F. Saunders, *The United States and Arab Nationalism: The Syrian Case, 1953-1960* (Greenwood Publishing Group, 1996), 48-52.

20 Eyal Zisser, "The Syrian Phoenix: The Revival of the Syrian Social National Party in Syria", *Die Welt des Islams* 47, No.2 (2007), 198.

21 Suleiman, *Political Parties in Lebanon*, 98-99.

ti ile hükümet arasındaki ilişkiler hızla bozulmuştur. Partinin hükümette yeterince temsil edilmediğini düşünmesi ve 1960 seçimlerindeki başarısızlığı yasa dışı yollara başvurmasının yolunu açmıştır.²² Parti, 31 Aralık 1961’de Lübnan Ordusu içinden Fuad el-Avad, Şevki Khayrallah, Bedi Ghazi ve Ali el-Hac Hasan gibi subayların desteğini alarak hükümeti devirmeye yönelik bir askeri darbe girişiminde bulunmuştur. Darbe girişiminin arkasında Ürdün Kralı Hüseyin’den destek gören Abdullah Sa’ade, Esad el-Aşkar, Muhammed el-Ba’albaki, İn’am Ra’d gibi SMP liderleri vardır. Darbenin başarısız olması üzerine partinin lider kadrosunun büyük kısmı tutuklanmış veya ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. Lübnan hükümeti partiyi yasa dışı ilan etmiş ve tüm faaliyetlerini yasaklamıştır.²³

İdeolojik Yenilenme: Suriye ile Yakınlaşma

1960’lı yıllar SSMP için yeni bir ideolojik yenilenme dönemidir. 1969’da serbest bırakıldıktan sonra Abdullah Sa’ade ve arkadaşları hızla Filistin meselesine odaklanmış ve partiyi yeniden yapılandırmaya girişmiştir. 1970’te Lübnan’da tekrar yasal bir parti haline gelen SSMP, Dürzî Kemal Canbulat liderliğindeki Lübnan Ulusal Hareketi’ne katılarak solcu ve Arap milliyetçisi partilerle ittifak yapabileceğini göstermiştir. Bu süreçte Filistin Kurtuluş Örgütü ve Libya ile temas kuran partinin içinde Suriyecilik ideolojisinin yanında Marksist ve Arap milliyetçisi eğilimler güçlenmiştir.²⁴ Aslında 1960’lı yıllar Suriye’deki Ba’as Partisi’nin de ideolojik yenileme yaşadığı bir dönemdir. 1961’de Mısır ile kurulan birliğin dağılması Ba’as’ın içinde Arap milliyetçiliğinin sorgulanmaya başlamasını getirmiştir. Salah Cedid ve Hafız Esad gibi Neo-Ba’asçı subayların 1966’da askeri darbeye iktidarı kontrol etmesi Suriyecilik fikrinin daha fazla tartışılması için uygun bir ortam yaratmıştır 1970’de Hafız Esad’ın askeri bir darbeye iktidarı ele geçirmesi ise Arap milliyetçiliğinin yanında Suriyeciliğin de bir devlet politikası olarak açıkça sergilenmeye başlanmasına yol açmıştır. Kuşkusuz hem SSMP’nin hem de Ba’as’ın ideolojik yenilenmesi iki taraf arasındaki sert rekabetin yumuşamasına, hatta 1975’te başlayan Lübnan İç Savaşı’nın yarattığı yeni koşullarla birlikte iki taraf arasında bir çıkar ittifakının doğmasına imkân tanımıştır.²⁵

Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad’ın Arap milliyetçiliğinin yanında Suriyecilik fikrini Lübnan ve Filistin gibi çatışma alanlarındaki nüfuzunu arttırmak için kullandığı aşikârdır. Diğer yandan Suriyecilik fikri ülke içindeki etnik azınlıklar da dâhil tüm toplumsal grupların devlete olan bağlılık ve sadaka-

22 Adel Beshera, *Lebanon: The Politics of Frustration-The Failed Coup of 1961* (New York: Routledge, 2005), 59-69.

23 Michael Hudson, *The Precarious Republic: Modernization in Lebanon* (New York: Random House, 1968), 174; Yitzhak Oron, Der., *Middle East Record 1961* (Kudüs, Tel Aviv University The Reuven Shiloah Resercher Centre, 1962), 398-403.

24 Zisser, “The Syrian Phoenix”, 198-199; Farid el-Khazen, *The Breakdown of the State in Lebanon 1967-1976* (Londra: I.B. Tauris, 2000), 74.

25 Pipes, “Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party”, 317.

tini arttırmak için etkili bir işlev görmüştür. 1970'lerin başında kendi içinde farklı ideolojik eğilimlere sahip fraksiyonları barındıran SSMP ise Abdullah Sa'ade'nin liderliğinde Suriye ile işbirliğine yatkın bir görüntü sergilemeye başlamıştır. 1975'te başlayan içi savaşıla birlikte iki taraf arasındaki yakınlaşma daha belirgin hale gelmiştir. 1976'da Lübnan'ı işgal eden Suriye Ordusu SSMP milislerine sağladığı silah ve mühimmat desteğini arttırmıştır. Sa'ade'nin ardından partinin lideri olan Grek Katolik İn'am Ra'd, -başlangıçta Suriye yönetimiyle sorunlar yaşasa da- 1978'te Lübnan'a yönelik İsrail tehdidinin belirmesiyle parti milislerinin Suriye'nin himayesinde faaliyet göstermesine büyük ölçüde razı olmuştur. İç savaşın ilk yıllarında SSMP milislerinin sayıca az olmalarına rağmen emir-komuta zincirine bağlılıkları ve disiplinleri sayesinde sahada oldukça etkili savaşmaları dikkat çekicidir. Tabii ki 1982 yazında İsrail'in Lübnan'ı işgal etmesi SSMP milislerinin savaş motivasyonlarını arttırmalarına büyük katkı yapmıştır.²⁶

İsrail'e karşı ortak savaş Suriye ile SSMP arasındaki ittifakı daha da güçlendirmiştir. Esad'ın Lübnan topraklarında İsrail'e karşı silahlı mücadeleyi öngören dış politika stratejisi ile SSMP'nin "Büyük Suriye" topraklarını İsrail'e karşı savunma ideali birbiriyle örtüşmüştür. Ayrıca Esad, yaptığı açıklamalarda Filistin ve Lübnan'ı Suriye'nin bir parçası olarak nitelendirerek ve daha 1976-1977'de SSMP eski üyesi Şevki Khayrallah'a Suriye devlet medyasında "Büyük Suriye" ideolojisinin propagandasını yapma izni vererek bu ideolojiye yakınlığını açıkça göstermiştir. Ba'as yönetimi de 1970'ler boyunca Suriye'nin tarihsel ve kültürel mirası olarak sadece İslam sonrası dönemi değil İslam öncesi (hatta Araplardan önceki) dönemi dikkate aldığını ve ilgi gösterdiğini açıkça sergilemeye başlamıştır. 1980'lerin başında Suriye Savunma Bakanı Mustafa Talas'ın kurduğu yayınevi tarafından Antun Sa'ade'nin *Nuşû' el-Umam* adlı eserinin yeni baskısının yayınlanması iki taraf arasındaki ideolojik rekabetin azaldığının en açık göstergesi olmuştur.²⁷ Temmuz 1984'te SSMP liderliğine Şamlı bir Müslüman olan İssam el-Mahayri'nin seçilmesiyle Suriye ile SSMP arasındaki bağlar daha da güçlenmiştir. Mahayri başkan seçildikten sonra "Esad rejimi milliyetçidir ve rejim ile bizim ideolojimiz arasında bir çelişki söz konusu değildir" diyerek iki taraf arasındaki ideolojik bariyerleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Ayrıca Mahayri'nin partinin iç savaşta faaliyetlerini çoğu zaman Lübnan'daki Suriye istihbaratının başı olan Ghazi Kenan'ın bazen de doğrudan Devlet Başkanı Esad'ın direktifleriyle belirlediği sıkça dile getirilen iddialar arasındadır.²⁸

SSMP'nin 1980'lerde İsrail'e karşı sergilediği silahlı mücadelenin hem parti üyeleri arasındaki duygusal bağlılığı ve dayanışma duygusunu arttıran hem de partinin adının Lübnan dışında da duyulmasını sağlayan bir işlev gördüğü

26 Pipes, "Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party", 318.

27 Amatzia Baram, "Territorial Nationalism in the Middle East", *Middle East Studies* 26, No.4 (1990), 433-439; Pipes, "Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party", 318.

28 Pipes, "Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party", 318.

aşikârdır. İsrail ile ittifak yaparak Lübnan Devlet Başkanlığı koltuğuna oturan Marunî Beşir Cemayel’in 14 Eylül 1982’de Beyrut’ta bombalı bir suikast düzenlenerek öldürülmesi SSMP’nin en fazla ses getiren eylemlerinden biridir. Cemayel’e bağlı Lübnan Kuvvetleri suikasttan iki gün sonra SSMP üyesi Marunî Habib Tanyus eş-Şartûni’yi suikastın faili olarak tutuklamıştır.²⁹ Cemayel suikastı Lübnan’daki İsrail işgaline karşı direnişte bir başlangıçtır. Suikasttan 10 gün sonra 24 Eylül’de SSMP üyesi 19 yaşındaki bir tıp fakültesi öğrencisi olan Khalid Alvan, Hamra Caddesi’nde bir cafede oturan bir İsrail askerini öldürerek ve ikisini yaralayarak parti tarihindeki en büyük kahramanlardan biri haline gelmiştir. “Wimpy Operasyonu” adıyla anılan bu saldırı parti tarafından İsrail Ordusu’na karşı işgalden sonra ilk bireysel silahlı direniş eylemi olarak kabul edilmektedir.³⁰ Kuşkusuz SSMP’nin Lübnan’daki İsrail Ordusu’na karşı en fazla ses getiren saldırılar zinciri 1985 yılı içinde gerçekleşmiştir. 1985 yılının Mart-Kasım ayları arasında Lübnan’ın güneyinde İsrail askerlerine yönelik 18 intihar saldırısının 8 tanesini SSMP üyelerinin gerçekleştirdiği iddia edilmektedir.³¹ Bunlar arasında en dikkat çekici olanı 9 Nisan 1985’te 16 yaşındaki Sana Muhaydalî tarafından Lübnan’ın güneyinde İsrail askerlerine yönelik bomba yüklü bir araçla düzenlenen saldırıdır. İki İsrail askerinin öldüğü saldırıyı gerçekleştiren Muhaydalî tarihe ilk kadın intihar bombacısı olarak geçmiştir.³²

Beşşar Esad’ın İktidarı ve SSMP

2000 yılında babasının yerine iktidara gelen Beşşar Esad SSMP’nin tekrar ülke siyasetine dönmesi için iyi bir fırsat olmuştur. Esad’ın iktidarının ilk yıllarında başlattığı siyasi ve iktisadi reform girişimleri SSMP üyelerine ülkede var olduklarını gösterme imkânı tanımıştır. Ayrıca yeni devlet başkanının babası gibi Arap milliyetçiliğini yanında Suriyeciliğe vurgu yapması SSMP’nin ideolojik söylemini rahatça ifade etmesi kolaylaştırmıştır. Esad, iktidarının ilk yıllarında bir yandan kamuoyuna yaptığı açıklamalarda Arap ulusuna sadakatini her fırsatta dile getirirken diğer yandan da bölgesel ve uluslararası siyasette etkin olarak kullanabileceği karasal milliyetçiliğe dayalı bir Suriye-Arap ideolojisini ifade etmekten geri durmamıştır. Papa II. John Paul’un 2001’de Suriye’ye yaptığı ziyaret sırasında Esad, Suriye topraklarını “en eski medeniyetlerin doğum yeri ve insanlık tarihinin beşiği” olarak tanımlayarak Arap tarihinin de ötesine giderek Suriye’nin coğrafyası ve tarihiyle eşsiz bir ülke olduğunu açıkça ifade etmiştir. Esad Şubat 2002’de yaptığı İtalya ziyareti sırasında Roma İmparatorluğu’na, aynı yılın sonunda İngiltere’ye yaptığı zi-

29 Seale, *Assad of Syria*, 391.

30 Ranwa Yehia, “Alwan’s one-man war remembered”, *Daily Star*, 30 Eylül 2000, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2000/Sep-30/12717-alwans-one-man-war-remembered.ashx> (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2017).

31 Joseph Elie Alagha, *Hizbullah’s Identity Construction* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011), 251-252.

32 Tanya Narozhna ve W. Andy Knight, *Female Suicide Bombings: A Critical Gender Approach* (Toronto: University of Toronto Press, 2016), 51-53.

yaret sırasında ise Fenikelilere vurgu yaparak ülkesinin Avrupa medeniyetiyle bağlarına dikkat çekmiştir.³³

Beşşar Esad'ın SSMP'ye yönelik ılımlı bir siyaset izleyeceğinin ilk işareti 8 Temmuz 2002'de Antun Sa'ade'nin ölüm yıldönümü için parti üyelerinin toplu anma yapmalarına izin verilmesi olmuştur. Mart 2004'te ise bu kez Antun Sa'ade'nin 100'üncü doğum günü SSMP yöneticileriyle birlikte üst düzey devlet görevlilerinin ve Ba'as Partisi üyelerinin katılımıyla ülkenin birçok yerinde kutlanmıştır. 5 Mart 2003'te yapılan parlamento seçimleri ise partinin siyasi alana dönüşü açısından bir başlangıç olarak görülebilir. SSMP'nin desteklediği 20 aday Ba'as Partisi liderliğindeki Ulusal İlerici Cephe'nin çatısı altında ve SSMP üyesi Basil Dahdûh bağımsız aday olarak seçimlere katılmıştır. Suveyd ve Dahdûh'un içinde bulunduğu SSMP ile bağlantılı 4 aday milletvekili seçilmiştir. Bu gelişme, pek çok kişiye SSMP'nin yakında tekrar yasal bir siyasi parti olacağını, hatta yasal bir parti olarak Ulusal İlerici Cephe'ye katılacağını düşündürmüştür.³⁴ Partinin yasallaşmasını yolunu açan ise İssam el-Mahayri başkanlığındaki bir SSMP heyetinin Mayıs 2005'te Şam'da Devlet Başkanı Esad ile yaptığı görüşmedir.³⁵ Bu görüşmenin sembolik anlamı oldukça büyüktür. Esad ilk kez Ba'as liderliğindeki Ulusal İlerici Cephe dışından bir partinin liderini kabul etmiştir. Toplantıya katılan SSMP üyesi Joseph Suveyd bu görüşmeyi Suriye'deki siyasi liderliğin tüm önemli partilerin ülkedeki dönüşüme katılma konusundaki ciddiyeti ve samimiyeti olarak yorumlamıştır.³⁶ Nitekim Haziran 2005'teki Ba'as Kongresi'nin ardından SSMP'ye devlet tarafından Suriye'de tekrar siyasi faaliyet izini verilmiştir. Devlet Başkanı Esad, partinin tekrar yasal statüye kavuşmasıyla yetinmemiş ve Şubat 2006'da kurduğu yeni hükümette SSMP üyesi Joseph Suveyd'i bakanlık vererek ödüllendirmiştir.³⁷ Ardından SSMP Ulusal İlerici Cephe'ye katılıp 2007 seçimlerinde parlamentoda 2 milletvekili koltuğu elde etmiştir.

SSMP Suriye siyasetine dönmesine rağmen 2000'li yıllar boyunca partinin Şam teşkilatının büyük ölçüde Lübnan'daki parti liderliğinin kontrolünde kaldığı aşikârdır. Lübnan'daki SSMP'nin başkanlığına Temmuz 2008'de seçilen Grek Ortodoks Esad Hardan'ın partinin Şam teşkilatı üzerindeki ağırlığı oldukça fazladır. Hardan'ın halefleri Şi'î Ali Kansu (1996-2000 ve 2005-2008) ve Marunî Cibran Arajji (2000-2005) gibi Suriye yanlısı bir siyasetçi olduğuna ve Şam'daki parti teşkilatını bu çerçevede yönlendirdiğine kuşku

33 Eyal Zisser, "Who's Afraid of Syrian Nationalism? National and State Identity in Syria", *Middle East Studies* 42, No.2 (2006), 179-186.

34 Zisser, "The Syrian Phoenix", 202-203; "Syria's Elections-One Small Step", *Middle East Intelligence Bulletin* 5, No.2 (2003), https://www.meforum.org/meib/articles/0302_sb.htm (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2017).

35 Sami Moubayed, "Soft de-Baathification in Syria", *Al-Ahram Weekly*, No.742 (12-18 Mayıs 2005), <http://weekly.ahram.org.eg/Archive/2005/742/re6.htm> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

36 "Al Assad first as Syrian leader opens talks with local party leader", *Saudi Press Agency*, 20 Nisan 2005, <http://spa.gov.sa/256710> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

37 Zisser, "The Syrian Phoenix", 203.

yoktur. Hardan’ın başkan seçilmesinin arifesinde Lübnan’da ortaya çıkan siyasi kriz ise SSMP’nin ülkedeki gücünü arttırdığını açıkça göstermektedir. Öyle ki kriz 8 Mayıs 2008’de Beyrut’ta sıcak çatışmaya dönüştüğünde Saad Hariri’nin Müstakbel Hareketi’nin silahlandığı gruplarla Hizbullah militanları arasında sokak çatışmalarında SSMP milisleri de yer almıştır. Bilhassa 9 Mayıs’ta Beyrut’taki Müstakbel televizyonu ve gazetesinin binalarının yakılması sırasında SSMP milislerini ön plana çıkmıştır. Bu olayın ardından Müstakbel taraftarları Akkar bölgesindeki Halba’da bir SSMP bürosuna silahlı saldırı düzenlemiş ve 11 parti üyesini öldürmüştür.³⁸ Mayıs çatışmalarının ardından Doha Antlaşması ile Lübnan’da normalleşmenin başladığı süreçte Ali Kansu yeni hükümette bakan olurken Hardan da parti başkanlığını devralmıştır. Kansu, parti başkanlığını devrederken düzenlediği basın toplantısında partisinin Suriye’ye ve Devlet Başkanı Esad’a bağlılığının sürdüğünü tekrarlamış ve Arap milliyetçiliğinin koruması konusunda Suriye’nin oynadığı yapıcı rolün tüm Lübnanlılar tarafından farkına varılması gerektiğini vurgulamıştır.³⁹ Bu gelişmeler sırasında Şam’daki parti teşkilatı ise Lübnan’daki SSMP başkanının talimatları doğrultusunda hareket etmiştir. Bu bağlamda 2011 öncesinde Suriye’deki SSMP’nin bağımsız bir parti teşkilatlanmasından yoksun olduğunu ve 2012’ye kadar Lübnan’daki SSMP’nin Şam kolu olmanın ötesine geçemediğini söylemek mümkündür.

Suriye Ayaklanması’nda SSMP’nin Tutumu

Suriye’de Mart 2011’de patlak veren yönetim karşıtı ayaklanma, SSMP’ye -belki de parti tarihinde hiç olmadığı kadar- geniş bir hareket alanı ve popülarite sağlayacak bir sürecin başlangıcı olacaktır. Krizin ilk günlerinden itibaren SSMP üyeleri *zavba* ‘alı parti bayraklarıyla Suriye yönetimine destek vermek için Suriye ve Lübnan sokaklarında görünmeye başlamıştır. Aynı günlerde Beyrut’taki Suriye Büyükelçiliği çevresinde muhaliflerin düzenlediği Suriye yönetimi karşıtı gösterilere SSMP üyelerinin müdahalesi ise Lübnan’daki gerilimi bir anda arttırmıştır. SSMP sokakta terör yaratmak ve muhalifleri şiddet kullanarak susturmaya çalışmakla suçlanırken SSMP taraftarları ise Lübnan’da Suriye yönetimine destek verenlerin büyük bir baskı altında tutulduğunu iddia ederek kendilerini savunmuştur. 2011 yazı boyunca SSMP’nin Beyrut’un Hamra Caddesi’ni bir karargâh haline getirdiği ve sokaklarda parti propagandası yaptığını dair birçok haber yayınlanmıştır. Beyrut’ta yaşayan Batılı gazeteci Alex Rowell, Suriye yönetimine desteğini her fırsatta gösteren partinin faşist militanlarının Hamra Caddesi’ni tam anlamıyla işgal ettiğini söylemektedir.⁴⁰ Jadaliyya’da yayınlanan isimsiz bir yazıda da SSMP üyeleri

38 Chris Zambelis, “Assad’s Hurricane: A Profile of the Paramilitary Wing of the Syrian Social Nationalist Party”, *Terrorism Monitor* 12, No.6 (2014), 5.

39 “Asaad Hardan assumes SSNP’s reins”, *Daily Star*, 4 Temmuz 2008, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2008/Jul-04/52731-asaad-hardan-assumes-ssnps-reins.ashx> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

40 Alex Rowell, “From Bacchus to the bomb: Disquiet and disagreement in Hizbullah’s Lebanon”, 1 Ağustos 2011, <http://thedisgraceofgod.blogspot.com.tr/2011/08/from-bacchus-to-bomb-disquiet-and->

Hamra Caddesi'nde terör yaratmak, kadınları taciz etmek ve Suriye yönetiminin bir uzantısı olarak muhaliflere karşı şiddet kullanmakla itham etmiştir.⁴¹

SSMP'nin kriz karşısında Suriye yönetimine destek verdiğine yönelik genel bir kanı olsa da parti içinden farklı seslerin yükseldiğini de belirtmek gerekiyor. SSMP eski üyesi Ghadi Francis, yönetim karşıtı protesto gösterilerini canlı izleme imkânını yakalayan gazetecilerden biridir. Francis, protesto gösterilerinin ülkedeki korku duvarlarını yıktığını ve geri dönülemez bir değişimin yolunu açtığını ifade etmektedir. Bununla birlikte Francis, protesto gösterilerine katılanları ekonomik nedenlerle katılanlar, siyasal haklar elde etmek isteyenler ve dini nedenlerle katılanlar olarak üç gruba ayırmakta ve üçüncü gruba dâhil olanların Lübnan'daki seküler grupları kaygılandırıldığını söylemektedir. Francis'e göre protesto gösterilerinin algılanışındaki farklılık SSMP'ye destek veren kitle arasında da kısmi bir bölünme yaratmıştır. Suriye'deki bazı kentlerde SSMP üyeleri parti bayraklarıyla protesto gösterilerine katılırken partiyi destekleyen geniş bir kesim ise her iki tarafa destek vermek yerine sessiz kalmayı tercih etmiş ve krizin Suriye'nin istikrarına zarar vermeden barışçıl yoldan çözülmesini beklemiştir. Francis, partiye destek veren kitledeki bu kafa karışıklığının partinin lider kadrosuna pek yansımadığını ve lider kadronun Suriye yönetime destek vermeyi sürdürdüğünü belirtmektedir. Hatta Francis'e göre SSMP liderliği tüm ideolojik partiler de olduğu gibi iç bölünmelere izin vermemek için sıkı tedbirler uygulamaya koymuş ve Suriye yönetimine muhalif tavır takınan üyelerini partiden ihraç etmiştir.⁴²

Suriye'deki krizin ilk aylarında SSMP liderlerinin kamuoyuna yaptığı açıklamalar Francis'in iddialarını doğrular niteliktedir. Lübnan'daki SSMP liderlerinden Ali Kansu Ağustos 2011'de yaptığı açıklamada "Suriye'de olanlar Suriye'nin iç meselesidir, Suriye rejimi ülkesini güvenliğini ve istikrarını teröristlere karşı koruyor" diyerek Suriye yönetimine desteğini göstermiştir. Kansu, ayrıca BM Güvenlik Konseyi sivillere karşı uygulanan şiddetten dolayı Suriye yönetimine yönelik bir kınama kararı aldığı anda konseyin geçici üyesi olan Lübnan'ın açıklamaya taraf olmamasının akıllıca bir tavır olduğunu belirtmiştir.⁴³ Lübnan'daki SSMP başkanı Esad Hardan da Ekim 2011'de yanındaki parti heyetiyle Şam'da Devlet Başkanı Beşşar Esad'ı ziyaret etmiş ve ziyaretin ardından Tartus'a geçen Hardan gençlerle yaptığı bir toplantıda Devlet Başkanı Esad'ın hazırladığı reformları uygulamaya koyarak ve ulusal düzeyde bir diyalog başlatarak bu krizin üstesinden geleceğine inandıklarını

[html](#) ,(Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017).

41 "One Night in Hamra", *Jadaliyya*, 4 Ağustos 2011, <http://www.jadaliyya.com/pages/index/2305/one-night-in-hamra> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017).

42 Ghadi Francis, "The Syrian Social Nationalists: In the Hurricane of Revolt", *Al-Akhbar*, 26 Ağustos 2011, <http://english.al-akhbar.com/content/syrian-social-nationalists-hurricane-revolt> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

43 "Ali Qanso praises Lebanon's UN stance on Syria", *NOW*, 5 Ağustos 2011, https://now.mmedia.me/lb/en/nownews/ali_qanso_praises_lebanons_un_stance_on_syria (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

söylemiştir.⁴⁴ Aynı ay içinde Ali Kansu, Suriye’nin Teşrin gazetesine Suriye karşıtı kışkırtmalar yapmaya devam eden Lübnan’daki bazı çevreleri kınadığını belirtip Suriye-Lübnan ilişkilerinin tarihsel, coğrafi ve kader birliğine dayalı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵

Lübnan’daki SSMP liderleri kriz karşısında Suriye yönetimine tereddütsüz destek vermekle birlikte krizin partinin Suriye içindeki teşkilatlanmasının zayıflığını açık bir biçimde ortaya çıkardığı aşikârdır. Suriye’de olaylar başladığında Lübnan’daki SSMP liderliğinin kontrolündeki partinin Şam kolu Suriye yönetiminin yanında yer aldığını ve protesto gösterilerine hiçbir şekilde müdahil olmadığını göstermiştir. SSMP Yüksek Konsey başkan yardımcısı Safvan Salman Suriye’nin ulusal ve bölgesel olarak siyasi ve coğrafi pozisyonunun önemini dikkate alarak hareket ettiklerini ve Suriye toplumunun bütünlüğünün her şeyden önce geldiğini söyleyerek partinin Şam kolunun tavrını açıkça ortaya koymuştur. Fakat büyük ölçüde tecrübeli lider İssam el-Mahayri’nin emirleri doğrultusunda faaliyet gösteren partinin Şam kolunun iç koordinasyonun oldukça zayıf olduğu da aşikârdır. Başlangıçta bu zafiyeti gidermek için eski sosyal milliyetçilerden Abdülkerim Abdürrahman ve Hassan Sallûm gibi isimler kendi evlerinde parti üyeleriyle toplantılar yapmış ve Nabil Matûk, Omar Karkûr gibi işadamları finansal güçleriyle bu girişimlere destek vermiştir.⁴⁶ Bu çabaların yanı sıra Suriye’deki kriz ortamı ülkede diğerlerinden bağımsız yeni bir SSMP fraksiyonunun var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ali Haydar liderliğindeki SSMP yasal izni olmadan ülkede faaliyet göstermekte ve kendini muhalefet hareketi olarak tanımlamaktadır. Lübnanlı akademisyen Esad Ebu Khalil’in ifadesiyle Ali Haydar’ın örgütü parti içi bölünmüş bir fraksiyonun ötesinde SSMP’nin gerçek temsilci olma iddiası taşımaktadır.⁴⁷ Ali Haydar da 2012’de yazdığı bir yazıda partisinin 2005 yılında bazı konularda ters düştüğü Ulusal İlerici Cephe’ye katılmayı reddettiğini söyleyerek kendi örgütü ile Lübnan’daki SSMP arasında kalın bir çizgi çizmeye özen göstermiştir.⁴⁸ Haydar diğer SSMP liderleri gibi Suriye yönetimiyle bağlara sahip olsa da krizin başından itibaren ülkede reform yapılması ve geniş katımlı bir hükümetin kurulması gibi talepleri dile getirerek daha eleştirel bir siyasi tavır takınmıştır.

Devlet Başkanı Esad’ın krizin ilk yılı içinde “ulusal diyalog”, “siyasi parti-

44 “Hardan: Assad has comprehensive vision”, *Daily Star*, 14 Ekim 2011, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2011/Oct-14/151282-hardan-assad-has-comprehensive-vision.ashx> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

45 “Qansu: Stability in Syria will positively reflect situation in Lebanon”, *Tishreen*, 20 Ekim 2011, <http://archive.tishreen.news.sy/tishreen/public/read/242759> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2017).

46 Francis, “The Syrian Social Nationalists”.

47 As’ad Abu Khalil, “Syrian Social National Party-the Ali Haydar branch”, *Angry Arab*, 4 Mayıs 2012, <http://angryarab.blogspot.com.tr/2012/05/syrian-social-national-party-ali-haydar.html> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

48 Ali Haidar, “The Syrian Social Nationalist Party (SSNP) in a Glance”, *Al-Qawmi*, 24 Nisan 2012, http://www.alqawmi.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1607:the-syrian-social-nationalist-party-ssnp-in-a-glance&catid=34:2009-01-20-21-15-51&Itemid=84 (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

ler yasası” ve “yeni anayasası” gibi bazı reformları uygulamaya geçirmesi SSMP’nin Suriye içindeki teşkilatlanması açısından yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. 2012’de yapılan anayasa referandumu Ba’as liderliğindeki Ulusal İlerici Cephe dışında siyasi partilerin de kurulmasına imkân sağlamıştır. Fakat referandum öncesi anayasa taslağı üzerine yapılan tartışmalar SSMP fraksiyonları arasındaki görüş ayrılığını açıkça ortaya koymaktadır. Haydar liderliğindeki SSMP’nin sözcüsü Milad Sebaali, anayasa referandumunu boykot etmeyeceklerini, fakat anayasa taslağına bazı itirazlarının olduğu için hayır oyu kullanacaklarını açıklamıştır. Sebaali, partisinin ülkenin farklı sosyal ve dini parçalarını temsil eden siyasi partiler ve halk arasında anayasa taslağının daha fazla tartışılması yoluyla bir ulusal uzlaşmanın sağlanması eğiliminde olduğunu söylemiştir. Sebaali’nin anayasa taslağında en fazla itiraz ettiği nokta ise 3’üncü maddede ifade edilen “Suriye devlet başkanının Müslüman olması” ifadesidir. Suriye’nin farklı toplumsal gruplardan oluşan bir bütün olduğunu söyleyen Sebaali, devlet başkanının dinin anayasada belirtilmesine veya bu görev için sadece İslam dinine dayalı bir meşruiyetin aranmasına ihtiyaç olmadığını altını çizmiştir. Esad Hadran’ın kontrolündeki SSMP’nin Şam kolu ise anayasa taslağının 3’üncü maddesine yönelik çekincesine rağmen anayasa referandumunda evet oyu kullanacaklarını açıklamıştır.⁴⁹

Ba’as yönetiminin kriz şartları altında kendisine destek veren tüm SSMP fraksiyonlarına eşit yaklaşıma gayret gösterdiği aşikârdır. Nitekim anayasa referandumunun ardından Ali Haydar’ın SSMP’si de yasal statüye kavuşmuş ve parti 7 Mayıs 2012’deki parlamento seçimlerine komünist lider Kadri Cemil’in başkanlığında kurulan Değişim ve Özgürlük için Halk Cephesi adlı milliyetçi-sol bir koalisyonun çatısı altında girmiştir. Parlamentoya milletvekili olarak seçilen Ali Haydar, yeni kurulan hükümette de Ulusal Uzlaşma Bakanlığı görevini üstlenmiştir. Kuşkusuz SSMP’nin diğer kolundan Joseph Suveyd’in de aynı hükümette bakan olarak yer alması Suriye Ba’as yönetiminin partinin iki kolu arasında bir denge kurma arayışını göstermektedir. Bununla birlikte anayasa referandumu sonrası süreç Hardan’ın kontrolündeki SSMP’nin Şam kolunun bağımsız bir örgüt olmasının yolunu açmıştır. İssam el-Mahayri, yeni dönemde Suriye içindeki SSMP’yi Suriyeli isimlere öncelik vererek yeniden teşkilatlandırmak ve Lübnan’daki liderlikten bağımsız hale getirmek için önemli adımlar atmıştır. Mahayri’nin kendisi başkanlık görevini üstlenirken partinin Yüksek Konsey Başkanlığı’na Zühayr Katalan’ı ve Siyasi Büro Başkanlığı’na Joseph Suveyd’i getirmiştir. Mahayri, partinin Şam, Halep, Lazkiye, Tartus, Haseke ve Hama’da, bilhassa üniversitelerde ve gençler arasında daha etkili olması için faaliyetlere girişmiştir. Halep’te Muhammed Muhiddin Sultan, Tartus’ta Heyyam Ghanem ve Hama’da Nevres Mirza parti faaliyetlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Tabii bu girişimler Lübnan’daki SSMP lideri Esad Hardan ile partinin Şam kolu arasında gerilimi yükseltmiştir. Bu süreçte Ba’as yönetimi, Mahayri ile Hardan arasındaki gerilimi parti-

49 “Disputes grow over new Syria constitution ahead of vote”, *Al-Akhbar*, 22 Şubat 2012, <http://english.al-akhbar.com/node/4440> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

nin bir iç meselesi olarak görse de Hardan ile olan ilişkilerini kesmeden onu sadece partinin Lübnan teşkilatının lideri olarak tanıdığını vurgulamayı ihmal etmemiştir. Fakat Hardan’ın Suriye’de parti teşkilatına müdahale etmeye devam etmesi üzerine Suriye İçişleri Bakanlığı gerilime doğrudan müdahil olmuş ve Mahayri’ye parti faaliyetleri konusunda ülke dışından talimat alınmaması gerektiğini bildirmiştir. Mahayri ise bu kararı Hardan’a iletip partinin Suriye’deki teşkilatına müdahale etmesinin Suriye yasalarına aykırı olduğunu ve partiyi zarar vereceğini söylemiştir.⁵⁰

2012 yılından beri Suriye içinde faaliyet gösteren ve kendi aralarında oldukça karmaşık ilişkiler ağına sahip olan üç farklı SSMP’den bahsetmek mümkündür. Partinin üç fraksiyonun birbirinden bağımsız biçimde kendi internet siteleri, sosyal medya hesapları ve gazeteleri üzerinden propaganda yapıp ülkedeki üye sayılarını arttırmaya çalıştığı ve iç savaşın başlamasından sonra üniversite öğrencileri ve gençlerin partinin hedef kitlesi olarak seçildiği aşikârdır. Şam başta olmak üzere büyük kentlerin yanı sıra yerel düzeyde -bilhassa dini azınlıkların yoğun yaşadığı bölgelerde- parti geniş bir örgütlenme ağı kurmaya çalışmıştır. Parti ayrıca ideolojik ve silahlı eğitim verdiği kamp- lar teşkil etmiştir.⁵¹ Fraksiyonlar arası çekişmelere rağmen parti liderleri ve üyelerinin dışarıya karşı birlik görüntüsü vermek için bu durumu fazla dile getirmekten kaçındığını ve sorunu kendi aralarında çözümlenecek bir mesele olarak gördüklerini söylemek mümkündür. SSMP liderlerine göre Suriye’nin bir ölüm kalım savaşını sürdürdüğü bu dönemde öncelikli amaç ülkenin içinde bulunduğu kötü şartlardan kurtulması ve yeniden istikrara kavuşması olmalıdır. Bu amaç doğrultusunda SSMP’nin tüm fraksiyonları Devlet Başkanı Beşşar Esad’a olan desteklerini her geçen gün daha da arttırmıştır. 2014’te yapılan devlet başkanlığı referandumu bu desteğin belki de zirveye ulaştığı noktadır. Referandum öncesi partinin yayın organları, internet siteleri ve sosyal medya hesapları, Beşşar Esad fotoğraflarıyla partinin kurucu lideri Antun Sa’ade fotoğraflarını yan yana yayımlayarak milli birliğe vurgu yapmaya çalışmış, aynı zamanda Ba’as ile SSMP arasındaki ideolojik farklılıkların tamamen ortadan kalktığını göstermek istemiştir. Tabii bu girişimin parti tabanında ne düzeyde destek bulunduğunu görmek için kriz şartlarının ortadan kalkmasını beklemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Son olarak 2016 yılı içinde SSMP’nin iki fraksiyonundaki lider değişimlerinin (Suriye’deki SSMP’nin başkanlığına görevi bırakan İssam el-Mahayri’nin yerine Joseph Suveyd, Lübnan’daki SSMP’nin başkanlığına Esad Hardan’ın yerine Ali Kansu seçilmiştir) de SSMP’nin Suriye krizine bakışında her hangi bir değişiklik yaratmadığını belirtmek gerekiyor.⁵²

50 “Meşâkil el-Hizb es-Sûri el-Kavmî fi Lübnan ve Suriyye”, *Ad-Diyar*, 10 Mart 2014, <http://www.addiyar.com/article/612192> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

51 Esad Hardan/Ali Kansu liderliğindeki Lübnan’daki fraksiyonun internet siteleri, <http://www.ssnp.com/> ve <http://ssnp.net/>’tir. Lübnan fraksiyonun resmi gazetesi ise <http://www.al-binaa.com/>’dur. İssam el-Mahayri/Joseph Suveyd liderliğindeki fraksiyonun resmi internet sitesi: <http://ssnp-sy.com/> ve resmi gazetesi <http://www.alnhdah.com/>’dur. Ali Haydar liderliğindeki fraksiyonun resmi internet sitesi <http://www.alqawmi.info/>’dur.

52 “El-Mahayri kaddama istikalatahu ve Suveyd reisen lil Suri el-Kavmî el-İştima’i fi Suriyye”,

Suriye İç Savaşı'nda SSMP Milislerinin Rolü

2012 yazında Suriye'deki yönetim karşıtı ayaklanmanın geniş çaplı bir iç savaşa dönüşmesi, SSMP'nin siyasi mücadelenin yanında silahlı mücadeleyi de bir yöntem olarak benimsediğini açıkça göstermiştir. Bu süreçte parti silahlı milis gücünü yeniden oluşturmaya girişmiş ve parti milisleri savaş sahasında daha fazla görünür aktörler haline gelmiştir. Kuşkusuz SSMP'nin silahlı muhalif grupları etnik ve dini farklılıkları kullanarak ülkeyi bölmeye çalışan dış destekli örgütler olarak görmesi parti üyelerinin silahlı mücadeledeki en önemli motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca Lübnan İç Savaşı'ndan savaş deneyimine sahip olan SSMP'nin silahlı mücadeleyi kriz şartları altında partinin ülkedeki nüfuzunu ve destek kitlesini genişletmek için bir fırsat olarak gördüklerini söylemek mümkündür.⁵³ Bununla birlikte SSMP'nin silahlı mücadeleye başlamasını tetikleyen/kolaylaştıran üç faktörden bahsedilebilir. Bunlardan ilki SSMP üyelerine yönelik silahlı saldırılardır. SSMP yetkililerinin medyaya verdiği beyanatlara bakılırsa partiye yönelik ilk silahlı saldırı partinin İdlib'teki genel koordinatörü Samir Kanatri'nin Ağustos 2011'de öldürülmesidir. SSMP yetkililerine göre bu suikastın ardından partiye yönelik saldırılar sistematik hale gelmiş ve İdlib, Hama ve Şam bölgelerinde parti üyeleri silahlı muhaliflerce hedef alınmıştır.⁵⁴ Mayıs 2012'de bu kez partinin lider kadrosu hedef alınmış, SSMP başkanı Ali Haydar'ın oğlu İsmail ve SSMP üyesi Fadi Atavne Humus-Masyaf karayolunda seyahat ederken araca açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir.⁵⁵

SSMP'nin silahlı mücadeleye başlamasını tetikleyen/kolaylaştıran ikinci faktör, iç savaşın ilk aşaması olarak kabul edebileceğimiz Ağustos 2012-Haziran 2013 tarihleri arasında Suriye Ordusu'nun personel eksikliği gidermek ve kent merkezlerinde yapılan gerilla savaşına uyum sağlamak için gönüllü milis kuvvetleri kurmaya yönelmesidir. 2012 yılı sonundan itibaren İranlı askeri danışmaların yardımıyla eğitime başlanan milisler birkaç ay sonra Ulusal Savunma Güçleri-USG (*Kuvvât ed-Difâ' el-Vatani*) adı altında sahaya sürülmüştür. Yerel unsurlardan oluşturulan USG, Haziran 2012'den itibaren ülkedeki küçük köy ve kasabaların silahlı muhaliflere karşı korunmasında etkin rol oynayarak Suriye Ordusu'nun sahadaki hareket alanını genişletmiş ve personel eksikliğine kısmen bir çözüm sağlamıştır. USG'nin kurulması SSMP'yi

Al-Watan, 28 Şubat 2016, <http://alwatan.sy/archives/43043> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017); "Elected SSNP head, Qanso reiterates support for Assad", *The Daily Star*, 6 Ağustos 2016, <http://www.daily-star.com.lb/News/Lebanon-News/2016/Aug-06/365841-elected-ssnp-head-qanso-reiterates-support-for-assad.ashx> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

53 Jesse Mcdonald, "Syrian Social Nationalist Party (SSNP) and the War in Syria", *Syria Comment*, 11 Mayıs 2016, <http://www.joshualandis.com/blog/syrian-social-nationalist-party-ssnp-war-syria/> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

54 Firas Choufi, "The SSNP 'Hurricane' in the Syrian Conflict: Syria and South Lebanon Are the Same Battlefield", *Al-Akhbar*, 3 Şubat 2014, <http://english.al-akhbar.com/node/18502> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

55 "Son of SSNP leader slain in Syria", *Al-Akhbar*, 3 Mayıs 2012, <http://english.al-akhbar.com/node/6914> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

sahada savaşan düzensiz milislerini bir çatı altında toplanmaya teşvik etmiştir. Nitekim SSMP’nin silahlı kanadı olan *Nusur ez-Zavba’a*’nın 2013 yılı içerisinde kurulduğu tahmin edilmektedir. *Nusur ez-Zavba’a*’nın kurulmasından sonra SSMP milisleri, Suriye yönetiminden düzenli silah ve para desteği alma-ya başlamış ve Lübnan’dan müttefiki olan Hizbullah’ın militanları ve Suriye Ordusu ile yan yana savaş sahasında görünür hale gelmiştir.

SSMP’nin silahlı mücadeleye başlamasını tetikleyen/kolaylaştıran üçüncü faktör ise 2013 yılı içinde el-Kaide ile bağlantılı radikal silahlı grupların doğrudan Hıristiyanları hedef alan saldırılara başlamasıdır. Aslında bu saldırılar SSMP milislerinin iç savaştaki misyonu ve nüfuz alanlarını belirginleştirmesini de sağlamıştır. Bu süreçte Hıristiyanları hedef alan saldırılar arasında Antakya Ortodoks Patrikhanesi Halep Metropoliti Bulus Yazıcı ve Halep Süryani Ortodoks Metropoliti Yuhanna İbrahim’in kaçırılması, tarihi Hıristiyan köyü Malula’ya düzenlenen saldırı, Humus yakınlarındaki Hıristiyan ağırlıklı Sadad köyüne düzenlenen saldırı ve Malula yakınlarında 12 Hıristiyan rahibenin kaçırılması gibi olayları sıralamak mümkündür. Bu saldırıların neredeyse tümü el-Kaide ile bağlantılı Nusra Cephesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Nusra Cephesi’nin saldırıları sırasında kiliselerin tahrip edilmesi, Hıristiyan köylülerin öldürülmesi veya göçe zorlanması ülkedeki Hıristiyanların güvenlik kaygılarını had safhaya ulaştırmıştır. Malula ve Sadad’ta Suriye Ordusu’nun yürüttüğü askeri operasyonlarda SSMP milisleri de etkin rol oynamıştır. Bilhassa Sadad’daki çatışmalar SSMP’nin iç savaşta popüler bir silahlı grup haline gelmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. SSMP Humus sorumlusu Nouhad Samaan, Sadad’ın kurtarılmasından sonra köyün güvenliğinin Suriye yönetimi tarafından SSMP’ye bırakıldığını söylemektedir.⁵⁶ Sadad’ın SSMP milislerinin kontrolüne bırakılması partinin ülkedeki Hıristiyanları koruma gibi bir misyon üstlendiğini de açık bir biçimde göstermiştir.

SSMP milislerinin 2014 yılı başından itibaren Tartus vilayetindeki Safita’dan – Lübnan sınırı boyunca- Şam’ın kuzeybatısındaki Sednaya’ya kadar uzanan ve Hıristiyan yerleşimlerinin yoğun olduğu bölgelerde yerel unsurlarla ve Suriye Ordusu ile işbirliği halinde kendine bir nüfuz alanı yaratmaya başladığı aşikârdır.⁵⁷ SSMP’nin krizin başından beri Humus’un batısındaki Hıristiyan yerleşimlerinin yoğun olduğu Vadi en-Nasara bölgesinde örgütlendiği ve silahlı muhaliflere karşı halkı silahlandığı bilinmektedir. 2012’de Vadi en-Nasara’daki Haçlı Kalesi *Hısn el-Ekrad*’da üstlenen *Cund eş-Şam* militanlarının Havaş, en-Nasara, Marmarita, Bahzina gibi Grek Ortodoks yoğunluklu yerleşim birimlerini tehdit etmeye başlaması SSMP milislerinin bölgede faaliyetlerini yoğunlaştırmasına yol açmıştır. 2014 yılı başında bölgede şiddetle-

56 John Eibner, “Footnotes on the SSNP-Comments from Nouhad Samaan, Head of SSNP in Homs”, *Syria Comment*, 2 Ocak 2015, <http://www.joshualandis.com/blog/footnotes-on-the-ssnp-comments-from-nouhad-samaan-head-of-ssnp-in-homs/> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

57 Jihad El-Zein, “Christians taking up fight in Syria”, *Al-Monitor*, 10 Mart 2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/security/2014/03/syria-conflict-threat-to-christians-take-up-arms.html> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

nen çatışmalarda çok sayıda SSMP milisi hayatını kaybetmiştir.⁵⁸ Mart 2014'te Suriye Ordusu'nun *Hısn el-Ekrad*'ı ele geçirmesiyle bölgenin güvenliği büyük ölçüde sağlansa da SSMP milislerinin bölgedeki varlığı devam etmiştir. 2014 yılının ilk yarısında SSMP milislerinin nüfuzunu arttırdığı diğer bir yer de Humus kent merkezidir. Mayıs ayında Eski Humus semtindeki silahlı muhaliflerin kentten çıkarılmasından sonra semtin güvenliği ve idaresi sorumluluğunu Suriye yönetiminin izniyle SSMP üstlenmiştir.⁵⁹ 2015 yılı içinde SSMP askeri gücünü Ghab Düzlüğü'ndeki iki Hıristiyan köyü Maharde ve es-Sukaylabiye ile Lazkiye'nin kuzeyindeki Keseb, Cebel Türkmen, Cebel Ekrad, Selma, Ghanem ve Deyr Hanna'ya kadar yaymayı başarmıştır.

2015 yılı sonbaharında Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) militanlarının Humus yakınlarındaki Sadad köyünü tehdit etmesi SSMP milislerinin köydeki varlığının yeniden gündeme gelmesine yol açmıştır. İŞİD saldırısı Suriye Ordusu'nun desteklediği SSMP ve Kamışlı'dan bir Rus kargo uçağıyla getirilen Sootoro üyelerinden oluşan yerel milis tarafından geri püskürtülmüştür. Saldırının ardından Sadad'ı ziyaret eden Süryani Ortodoks Patrik Mor Ignatius Aphrem Kerim (II), köyün savunulmasının sadece Süryani Hıristiyan savaşçılar tarafından değil, onlarla işbirliği yapan Suriye Ordusu içindeki Müslüman ve Hıristiyan askerler ve Müslüman üyesi de olan SSMP milislerinden oluşan bir ittifak tarafından sağlandığını vurgulamıştır.⁶⁰ SSMP yetkilileri de patriğin sözlerini onaylar şekilde Hıristiyan köylerine yönelik saldırılarda mezhepçi bir bakış açısına sahip olmadıklarını partinin Müslüman ve Hıristiyan milislerinin birlikte savaştığını belirtmektedir. Kuşkusuz SSMP milisleri Hıristiyan nüfusun az olduğu veya hiç olmadığı bölgelerde de Suriye Ordusu'nun yanında savaştaktadır. Suriye'nin güneyindeki Dürzî ağırlıklı es-Süveyde ve Sünnî ağırlıklı Deraa bu savaş bölgelerine örnek olarak verilebilir. Ayrıca Halep, Haseke ve Deyr ez-Zor vilayetlerinde de SSMP'nin askeri varlığından bahsetmek mümkündür.

Son olarak SSMP'nin silahlı kanadı olarak bilinen *Nusur ez-Zavba*'a'nın partinin hangi fraksiyonunu ile ilişkili olduğu konusunun oldukça karmaşık bir mesele olduğunu belirtmek gerekiyor. Eymen el-Tamimi, SSMP fraksiyonlarının sosyal medya hesaplarına dayanarak *Nusur ez-Zavba*'a milislerinin büyük ölçüde Esad Hardan'ın (Ağustos 2016'dan beri Ali Kansu'nun) liderliğindeki Lübnan'daki SSMP ile ilişkili olduğunu iddia etmektedir. Tamimi, bu iddiasına kanıt olarak *Nusur ez-Zavba*'a'nın Facebook hesabı *SSNPMediawars*'da 8 Haziran 2016'da paylaşılan bir fotoğrafı göstermektedir. Fotoğrafta Esad Hardan bir *Nusur* kampında silahlı milislere konuşma yaparken görülmektedir. Aynı Facebook hesabı *Nusur ez-Zavba*'a'nın faaliyetleri konusunda da ilginç bilgiler sağlamaktadır. Hesapta paylaşılan fotoğraflar arasında ölen SSMP mi-

58 Firas Choufi, "Syria's Valley of the Christians Under Fire", *Al-Akhbar*, 5 Şubat 2014, <http://english.al-akhbar.com/node/18531> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

59 Eibner, "Footnotes on the SSNP".

60 Medonald, "Syrian Social Nationalist Party (SSNP) and the War in Syria".

lisleri, onların cenaze törenleri ve yetişkinlerin yanında küçük yaşta erkek ve kız çocuklarının da silahlı eğitim aldığı *Nusur* kampları görmek mümkündür. İssam el-Mahayri’nin (Ocak 2016’dan beri Joseph Suveyd’in) liderliğindeki Suriye’deki SSMP’nin Facebook hesabı *wssnpsy* ise daha çok Suriye içindeki parti çalışmaları ve gençlik kampları ile ilgili fotoğraf paylaşımlarına yer vermektedir. Tamimi’nin iddiası doğru olabileceği gibi ülkenin farklı bölgelerinde askeri üniformalarında *Nusur ez-Zavba*’a logosu olmayıp sadece parti logosu taşıyan milislerin de savaştığını belirtmek gerekiyor.⁶¹

Sonuç Yerine

Günümüzdeki SSMP Antun Sa’ade’nin partiyi kurduğu dönemden oldukça farklı siyasi koşullarda varlığını sürdürmektedir. **İdeolojik olarak Suriyecilik ve mezhepçiliği dışlayan sekülerizm gibi ilkelere sadakatini sürdüren parti, yeni siyasi şartlara uyum sağlama adına hem Lübnan’da hem de Suriye’de pragmatik davranışlar sergilemekten kaçınmamış** ve bu pragmatik davranışlar parti içinde yeni ideolojik eğilimlerin tartışılmaya başlanmasına yol açmıştır. Pragmatik davranışlar ve yeni ideolojik eğilimler parti içinde farklı fraksiyonların ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. 1970’lerde SSMP ile Suriye Ba’as’ı arasında başlayan yakınlaşma 2011’de partinin ülkenin birliğini ve istikrarını koruma adına Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad’a destek vermesiyle nihai noktasına ulaşmıştır. SSMP, hem Suriyecilik ideolojisini savunan hem de mezhepçiliğe ve dış müdahalecilığe karşı bir parti olma iddiasını hala sürdürmektedir. Bu bağlamda SSMP’nin kriz şartları altında siyasi ve askeri örgütlenmesini güçlendirmesi savaş sonrası dönemde partinin Ba’as’ın en ciddi rakip olabileceği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Son zamanlarda Suriye içinde ve dışında ülkenin birliğini ve sınırlarını muhafaza etmek için etnik ve mezhepsel kökenleri dışlayan Suriyelilik kimliğinin iyi bir seçenek görülmesinin partiyeye olan ilgiyi arttırdığı da aşikârdır.

Kuşkusuz SSMP’nin Suriyecilik ideolojisi ve sekülerizm ilkesine bağlılığı Suriye’nin yeniden inşası sürecinde partiye avantajlı bir pozisyon sağlayabilir. Ba’as’ın da 2011’den beri Suriyelilik kimliğini ön plana çıkaran siyasi anlayış benimsediği düşünüldüğünde SSMP’nin parti içi disiplin ve propaganda gücü ile savaş sonrası dönemde ülke siyasetinde önemli bir rol oynaması beklenebilir. SSMP’nin Suriye’nin yeniden inşasında **ülkeyi dini, mezhepçi ve etnik çizgilere dayalı olarak bölmeye yönelik her türlü girişimi reddedeceği ve federalizm gibi yönetim biçimlerine şüpheyle baktığı** aşikârdır. Hatta partinin Rusya ve İran gibi aktörlerin iç savaş boyunca Suriye’ye verdiği destekten memnun görünmekle birlikte Suriye’nin kaderinin belirlenmesinde her türlü dış müdahalecilığe karşı **tepki göstermesi** muhtemeldir. Tüm bunlarla birlikte Suriye’nin yeniden inşasında SSMP’nin rolünü sınırlandıracak parti içi ve dışından kaynaklanan zafiyetler de söz konusudur. İlk olarak savaş sonrası dö-

61 Aymenn Jawad Al-Tamimi, “Quwat al-Ghadab: A Pro-Assad Christian Militia in Suqaylabiyah”, *Syria Comment*, 3 Temmuz 2016, <http://www.joshualandis.com/blog/quwat-al-ghadab-pro-assad-christian-militia-suqaylabiyah/> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

nemde iktidarda Ba'as'ın kalması durumunda SSMP'nin siyasetteki gücünün sınırları büyük ölçüde Ba'as ile kurduğu ittifakı sürdürmesine bağlı olacaktır. Savaş sonrası Suriye'de **çoğulcu bir demokratik yapının ortaya çıkması durumunda** bile SSMP'nin geniş kesimlere hitap eden bir kitle partisi olmasının önünde birçok engel olduğu aşikârdır. Her şeyden önce SSMP'nin kendi içinde farklı fraksiyonlara bölünmüş yapısı ve tek bir liderlikten yoksun olması büyük bir zafiyet olarak karşısına çıkacaktır. Ayrıca SSMP bir ideoloji partisi olma görünümünden kurtulup siyasette merkeze kaymadığı müddetçe geniş kitlelerin desteğinden yoksun kalacaktır. Son olarak SSMP'nin geçmişinde yasal siyaset yapma imkânı bulduğunda bile çoğu zaman radikalleşme **eğilimi sergilemesi** ve askeri darbe, suikast gibi gayri meşru **yöntemleri** kullanma alışkanlığı birçok kişinin hafızasında partiye yönelik kalan şüphelerin tekrar canlanmasına yol açacağını söylemek mümkündür.

Kaynakça

“Al Assad first as Syrian leader opens talks with local party leader”, *Saudi Press Agency*, 20 Nisan 2005, <http://spa.gov.sa/256710> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

“Ali Qanso praises Lebanon’s UN stance on Syria”, *NOW*, 5 Ağustos 2011, https://now.mmedia.me/lb/en/nownews/ali_qanso_praises_lebanons_un_stance_on_syria (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

“Asaad Hardan assumes SSNP’s reins”, *Daily Star*, 4 Temmuz 2008, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2008/Jul-04/52731-asaad-hardan-assumes-ssnps-reins.ashx> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

“Disputes grow over new Syria constitution ahead of vote”, *Al-Akhbar*, 22 Şubat 2012, <http://english.al-akhbar.com/node/4440> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

“Elected SSNP head, Qanso reiterates support for Assad”, *The Daily Star*, 6 Ağustos 2016, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2016/Aug-06/365841-elected-ssnp-head-qanso-reiterates-support-for-assad.ashx> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

“El-Mahayri kaddama istikalatahu ve Suveyd reisen lil Surî el-Kavmî el-İştima’i fi Suriyye”, *Al-Watan*, 28 Şubat 2016, <http://alwatan.sy/archives/43043> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

“Hardan: Assad has comprehensive vision”, *Daily Star*, 14 Ekim 2011, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2011/Oct-14/151282-hardan-assad-has-comprehensive-vision.ashx> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

“Meşâkil el-Hizb es-Sûrî el-Kavmî fi Lübnan ve Suriyye”, *Ad-Diyar*, 10 Mart 2014, <http://www.addiyar.com/article/612192> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

“One Night in Hamra”, *Jadaliyya*, 4 Ağustos 2011, <http://www.jadaliyya.com/pages/index/2305/one-night-in-hamra> (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017).

“Qansu: Stability in Syria will positively reflect situation in Lebanon”, *Tishreen*, 20 Ekim 2011, <http://archive.tishreen.news.sy/tishreen/public/read/242759> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2017).

“Son of SSNP leader slain in Syria”, *Al-Akhbar*, 3 Mayıs 2012, <http://english.al-akhbar.com/node/6914> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

“Syria’s Elections-One Small Step”, *Middle East Intelligence Bulletin* 5, No.2 (2003), https://www.meforum.org/meib/articles/0302_sb.htm (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2017).

ABU KHALIL, As'ad. "Syrian Social National Party-the Ali Haydar branch", *Angry Arab*, 4 Mayıs 2012, <http://angryarab.blogspot.com.tr/2012/05/syrian-social-national-party-ali-haydar.html> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

ALAGHA, Joseph Elie. *Hizbullah's Identity Construction*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011.

AL-TAMIMI, Aymenn Jawad. "Quwat al-Ghadab: A Pro-Assad Christian Militia in Suqaylabiyah", *Syria Comment*, 3 Temmuz 2016, <http://www.joshualandis.com/blog/quwat-al-ghadab-pro-assad-christian-militia-suqaylabiyah/> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

BARAM, Amatzia. "Territorial Nationalism in the Middle East", *Middle East Studies* 26, No.4 (1990), 425-448.

BESHARA, Adel. "Gotz Nordbruch's Porftayal of Antun Sa'adeh Political Ideas", *Al-Mashriq* 8, No.31 (2009), 63-74.

BESHARA, Adel. Der., *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology*. Reading, UK: Ithaca Press, 2007.

BESHARA, Adel. *Lebanon: The Politics of Frustration-The Failed Coup of 1961*. New York: Routledge, 2005.

BESHARA, Adel. *Outright Assassination: The Trial and Execution of Antun Sa'adeh, 1949*. Ithaca Press, 2010.

CHOUFI, Firas. "The SSNP 'Hurricane' in the Syrian Conflict: Syria and South Lebanon Are the Same Battlefield", *Al-Akhbar*, 3 Şubat 2014, <http://english.al-akhbar.com/node/18502> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

EIBNER, John. "Footnotes on the SSNP-Comments from Nouhad Samaan, Head of SSNP in Homs", *Syria Comment*, 2 Ocak 2015, <http://www.joshualandis.com/blog/footnotes-on-the-ssnp-comments-from-nouhad-samaan-head-of-ssnp-in-homs/> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

EL-KHAZEN, Farid, *The Breakdown of the State in Lebanon 1967-1976* (Londra: I.B. Tauris, 2000).

EL-ZEIN, Jihad. "Christians taking up fight in Syria", *Al-Monitor*, 10 Mart 2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/security/2014/03/syria-conflict-threat-to-christians-take-up-arms.html> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2017).

FRANCIS, Ghadi. "The Syrian Social Nationalists: In the Hurricane of Revolt", *Al-Akhbar*, 26 Ağustos 2011, <http://english.al-akhbar.com/content/syrian-social-nationalists-hurricane-revolt> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2017).

Haidar, Ali. "The Syrian Social Nationalist Party (SSNP) in a Glance", *Al-Qawmi*, 24 Nisan 2012, http://www.alqawmi.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1607:the-syrian-social-nationalist-party-ssnp-in-a-glance&catid=34:2009-01-20-21-15-51&Itemid=84 (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

Hudson, Michael. *The Precarious Republic: Modernization in Lebanon*. New York: Random House, 1968.

Johnson, Michael, *All Honourable Men: The Social Origins of War in Lebanon*. Londra: I.B. Tauris, 2001.

Kaylani, Nabil. "The Rise of the Syrian Ba'th, 1940-1958: Political Success, Party Failure", *International Journal of Middle East Studies* 3, No.1 (1972), 3-23.

McDonald, Jesse. "Syrian Social Nationalist Party (SSNP) and the War in Syria", *Syria Comment*, 11 Mayıs 2016, <http://www.joshualandis.com/blog/syrian-social-nationalist-party-ssnp-war-syria/> (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2017).

Melhem, Edmond. "Sa'adeh and Lebanon: A Historical Perspective", *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology* içinde (Der.) Adel Beshara. Reading UK: Ithaca Press, 2007.

Moubayed, Sami. "Soft de-Baathification in Syria", *Al-Ahram Weekly*, No.742 (12-18 Mayıs 2005), <http://weekly.ahram.org.eg/Archive/2005/742/re6.htm> (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2017).

Moubayed, Sami. *Damascus Between Democracy and Dictatorship*. Lanham: University Press of America, 2000.

Moubayed, Sami. *Steel & Silk: Men and Women who Shaped Syria 1900-2000*. Seattle: Cune Press, 2006.

Narozhna, Tanya ve W. Andy Knight, *Female Suicide Bombings: A Critical Gender Approach*. Toronto: University of Toronto Press, 2016.

Nassar, Nassif. "Sa'adeh and the Concept of Regional Nationalism", *Antun Sa'adeh: The Man, His Thought and Anthology* içinde (Der.) Adel Beshara, Reading, UK: Ithaca Press, 2007.

Nordbruch, Götz. *Nazism in Syria and Lebanon: The Ambivalence of the German Option, 1933-1945*. Londra: Routledge, 2009.

Oron, Yitzhak. Der., *Middle East Record 1961*. Kudüs, Tel Aviv University The Reuven Shiloah Resercher Centre, 1962.

PIPES, Daniel. "Radical Politics and the Syrian Social Nationalist Party", *International Journal of Middle East Studies* 20, No.8 (1988), 303-324.

PIPES, Daniel. *Greater Syria: The History of an Ambition*. New York: Oxford University Press, 1990.

ROWELL, Alex. "From Bacchus to the bomb: Disquiet and disagreement in Hizbullah's Lebanon", 1 Ağustos 2011, <http://thedisgraceofgod.blogspot.com.tr/2011/08/from-bacchus-to-bomb-disquiet-and.html> ,(Erişim Tarihi: 22 Ocak 2017).

SAADEH, Antoun "Speech of June 1, 1935", http://www.ssnp.org/new/library/saadeh/misc/en/june_1_35.htm (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2017).

SAADEH, Antoun. "What Motivated me to Establish the Syrian Social Nationalist Party", <http://www.ssnp.com/new/library/saadeh/misc/en/motivated.htm> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2017).

SCHUMANN, Christoph. "Nationalism, diaspora and 'civilizational misson': The case of Syrian nationalism in Latin America between World War I and World War II", *Nations and Nationalism* 10, No.4 (2004), 559-617.

SEALE, Patrick. *Assad of Syria: The Struggle for the Middle East*. Londra: I.B. Tauris, 1988.

SEALE, Patrick. *The Struggle for Syria: A Study of Post-War Arab Politics, 1945-1958*. Londra: I.B. Tauris, 1986.

SHARABI, Hisham Bashir. *Governments And Politics Of The Middle East In The Twentieth Century*. New York: D. Van Nostrand, 1962.

SULEIMAN, Michael W. *Political Parties in Lebanon: The Challenge of a Fragmented Political Culture*. New York: Cornell University Press, 1967.

TIBI, Bassam. *Arab Nationalism: A Critical Enquiry*, Çev: M. Farouk-Sluglett ve P. Sluglett (Almancadan İngilizceye), Londra: Macmillan Press, 1981.

YAMAK, Labib Zuwiyya. *The Syrian Social Nationalist Party: An Ideological Analysis*. Cambridge: Harvard University Press, 1966.

YEHIA, Ranwa. "Alwan's one-man war remembered", *Daily Star*, 30 Eylül 2000, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2000/Sep-30/12717-alwans-one-man-war-remembered.ashx> (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2017).

ZAMBELIS, Chris. "Assad's Hurricane: A Profile of the Paramilitary Wing of the Syrian Social Nationalist Party", *Terrorism Monitor* 12, No.6 (2014), 5-6.

ZEIDAN, Joseph. “Myth and Symbol in the Poetry of Adunis and Yusuf al-Khal”, *Journal of Arabic Literature* 10 (1979), 70-94.

ZISSER, Eyal. “The Syrian Phoenix: The Revival of the Syrian Social National Party in Syria”, *Die Welt des Islams* 47, No.2 (2007), 188-206.

ZISSER, Eyal. “Who’s Afraid of Syrian Nationalism? National and State Identity in Syria”, *Middle East Studies* 42, No.2 (2006), 179-199.